

Verslag leeskring 15 april 2016: Het hout – Jeroen Brouwers

Brouwers roman *Het hout* is een snedige afrekening met de uitwassen die er waren binnen de katholieke jongenspensionaten. Dat hij ooit een roman zou wijten aan dit thema was voorspelbaar. In vorige werken zoals *De zondvloed* was het thema al uitdrukkelijk aanwezig. Brouwers, die zelf van zijn tiende tot zijn zeventiende op diverse katholieke pensionaten heeft gezeten in de naoorlogse jaren vijftig van vorige eeuw, bekent in een interview met Margot Vanderstraeten dat hijzelf nooit seksueel werd misbruikt. “Maar de sfeer van sadisme en seksuele wandaden hing in de gebouwen”, zegt Brouwers. Zijn roman is fictie en autobiografie moet je niet te letterlijk nemen, aldus de schrijver.

En hier lag juist de kritiek van onze leeskring: overdrijft Jeroen Brouwers niet? Je vindt in zijn roman nauwelijks een franciscaner broeder die van de jongetjes in het pensionaat blijft of zijn sadisme onderdrukt. Begrijp ons echter niet verkeerd: elk misbruikt kind is er een te veel en misbruik is nooit goed te praten.

Of: overdrijft Brouwers om de lezer wakker te schudden of om zijn boodschap duidelijk over te brengen? Hij is natuurlijk niet de enige en de eerste om dit onderwerp te behandelen. De maatschappelijke discussie over de seksuele misbruiken door vertegenwoordigers van de katholieke kerk is al veel langer aan de gang. Brouwers wil vooral zelf met zijn kostschoolverleden en het katholicisme in het reine komen via deze roman zoals blijkt uit het hierboven vermelde interview.

Zelfs als hij overdrijft, zal niemand betwijfelen dat er ongehoorde handelingen gebeurden en machtsmisbruik was in de katholieke kostscholen. Al zal dat niet beperkt geweest zijn tot de katholieke kostscholen alleen. Brouwers heeft niet enkel met het katholicisme een probleem. In datzelfde interview zegt hij dat hij alle religies veracht. Vergeet ook niet dat de meeste misbruiken binnen de familie en bekenden van het slachtoffer gebeuren, ook vandaag nog. Maar het feit dat volwassenen die als taak hadden machteloze kinderen op te voeden en te onderwijzen, zo’n misbruik durfden maken van hun macht en hun geloof om aan hun sadisme en seksuele frustraties/voorkeuren tegemoet te komen, kan nooit goedgepraat worden.

Let ook op de reactie van de ouders als zo’n jongen thuis durfde zeggen wat er met hem was gebeurd. In de roman maar ook in werkelijkheid, worden het puberfantasieën genoemd. Bijna iedereen in de samenleving wist dat het gebeurde, maar zweeg erover. Ook de ouders waren dus mee verantwoordelijk dat het kon gebeuren en bleef gebeuren.

Zijn eigen kostschooltijd verbindt Brouwers vooral met kilheid en wereldvreemdheid. Hij haatte het daar en neemt het zijn ouders nog altijd kwalijk dat ze hem naar de kostschool stuurden. (Ik denk hierbij ook aan die ene jongen in de roman die ’s nachts lag te huilen omdat hij zijn ouders miste of aan Mark Freelink en zijn vriend Wil van Lanschot die zich zo ongelukkig voelden op de school dat ze wilden vluchten) De buitenwereld is ook taboe, voor de broeders maar ook voor de leerlingen. Strips mogen niet, vrouwen worden doodgezwegen, idolen mag je niet hebben, moderne schrijvers mag je niet lezen, ...

Een deugd die hij er geleerd heeft: hard werken en woekeren met je talenten. Niet alles is negatief dus, maar dat wordt niet in *Het hout* vermeld, wel in het interview met Margot Vanderstraeten. Alsook: Brouwers zet op zondagochtend nog steeds de eucharistieviering op TV op, uit een zekere melancholie. Hij kent nog steeds de hele mis uit het hoofd en hield van de Latijnse mis. En zijn kennis van de rituelen en de bijbel etaleert hij duidelijk in *Het hout*.

Een andere vraag: leidt de onderdrukking van het seksuele tot zo'n afwijkend gedrag? Zou de kerk niet beter toelaten dat de geestelijken niet gedwongen worden tot het celibaat en dat ze mogen huwen? In de leeskring werd gezegd dat dat niet altijd de oplossing zal zijn: er zijn nu eenmaal pedofielen en die zoeken een omgeving waar ze aan hun neigingen kunnen tegemoet komen.

Bonaventura kiest niet bewust en met overtuiging voor dit broederleven. Hij wordt erin geluist op een geleidelijke en geniepige wijze. Zoals Bonaventura het beschrijft, klinkt het inderdaad verschrikkelijk. Alles wordt hem ontnomen. In zijn geval is zijn verachting tegenover dit broederleven en in het bijzonder in deze kostschool heel goed te begrijpen. Het verlangen om te ontsnappen is dan ook een van de thema's in dit boek. De wereldse Patricia is de figuur die nodig is om Bonaventura's al aanwezige schuldgevoel en ongenoegen met zijn leven bij de broeders expliciet te verwoorden en om hem een uitweg te bieden en om zijn (gezonde) seksualiteit te leren ontdekken.

Vergeet we ook niet dat Bonaventura's ongenoegen vooral toenam door de komst van Mansuetus die aan machtsmisbruik doet en er genot in vindt om het hout te gebruiken om de stoute? leerlingen te tuchtigen. Hij eist bijna dat de anderen het ook doen om niet als zwak over te komen. Niemand is nog ergens veilig: Mansuetus ligt altijd op de loer. De jongens houden zelfs tijdens het voetballen één oog op het raam van Mansuetus' kamer. Hij zet zelfs de andere broeders er toe aan om te klikken. Wie niet wil luisteren of moeilijk doet, moet op bezinning (isolatiecel) of op missie naar het buitenland. Opvallend is ook dat het moeilijk is om uit het systeem te stappen. Bonaventura weet dat hij weg moet gaan maar vindt niet direct de moed: hij is niets meer, heeft zijn identiteit verloren. En hij kan die kinderen toch niet in de steek laten? De jongens zijn aan hem gehecht. Ze voelen dat hij anders is, dat ze hem kunnen vertrouwen. In de leeskring werd toen opgemerkt dat het in die tijd een schande was om uit het klooster te treden en het dus niet zo vanzelfsprekend was om die stap te zetten.

Het hout is het Leitmotiv en komt regelmatig voor in het verhaal: het is letterlijk het hout waarmee de leerlingen worden geslagen als straf en het verwijst ook naar het kruishout van Christus, het hout dat Christus moest dragen en waaraan hij vastgenageld werd. Het lijden van de leerlingen is hier wel erg cynisch gesymboliseerd.

In die tijd werd er nog geslagen door sommige mensen. (ouders, leraars) Wie niet horen wil, moet voelen. En de reactie: "je zal je straf wel verdiend hebben," was heel gewoon. Het was een vrij aanvaard strafmiddel maar in dit verhaal wordt het hout nogal vlug en overdreven hard gebruikt. Zelfs de dokter die Mark komt onderzoeken nadat hij bijna gestikt was, merkt de bloeditstorting en de diepe striemen op Will's achterbillen. Dit is geen lijfstraf maar mishandeling!

Prachtig is de taal die Brouwers hanteert. Hij is een echte taalkunstenaar. De beschrijvingen van de tuchtiging met het hout, het misbruik van Mark door Mansuetus, de seksuele verrukking die Bonaventura ervaart met Patricia, de scène waarin Bonaventura het beeld van Christus wast en de apotheose waar Bonaventura uit de kapel treedt door aflegging van zijn pij, de scherpe aanvallen op de schijnheiligheid van de broeders zijn echte taalpareltjes. De vloeiende taal doorspekt met religieuze verwijzingen wordt afgewisseld met de stuntelige taal van sommige broeders. De religieuze taal wordt gebruikt om de religie zelf aan te vallen. Brouwers kan meerdere taalregisters bespelen. De wereldse taal van Patricia, de religieuze taal. En vaak is er taalhumor.

Iedereen op de leeskring erkende de taalvirtuositeit van Brouwers. Maar Brouwers overdrijft en de vraag die we ons ook stelden: was deze roman echt nog nodig? Er zijn al zoveel getuigenissen en verhalen

geschreven rond dit thema de laatste decennia. Misschien had Brouwers deze roman nodig om zijn kostschooltrauma en zijn afkeer voor religies te bezweren?

Sonja Verheyen